

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางประชากรจากอัตราการเกิดและอัตราการตายที่สูงในอดีตมาสู่อัตราการเกิดและอัตราการตายที่ต่ำลงอย่างมากในปัจจุบันส่งผลให้จำนวนและสัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้น องค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าในปี ค.ศ. 2020 สัดส่วนของผู้สูงอายุโลก หรือผู้ที่มียุ 60 ปีขึ้นไปจะเพิ่มเป็น 1000 ล้านคน โดย 700 ล้านคน อยู่ในประเทศกำลังพัฒนา และห้าในสิบประเทศที่มีจำนวนประชากรสูงอายุมากที่สุดเป็นประเทศกำลังพัฒนา (ศูนย์เอกสารองค์การอนามัยโลก, 2542 :1) เช่นเดียวกับประเทศไทยประชากรสูงอายุมิแนวโน้มเพิ่มขึ้น จากรายงานการสำมะโนประชากรและเคหะ ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า จำนวนและสัดส่วนประชากรวัย 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 1.6 ล้านคนหรือประมาณ ร้อยละ 4.9 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี พ.ศ.2513 เป็น 4 ล้านคนหรือประมาณร้อยละ 7.3 และ 5.7 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 9.4 ในปี พ.ศ.2533 และปี พ.ศ.2543 ตามลำดับ ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในการเพิ่มขึ้นดังกล่าวเป็นผลให้องค์ประกอบทางโครงสร้างของประชากรไทยเปลี่ยนแปลงจากการเป็นประชากรวัยเยาว์ไปสู่การเป็นประชากรวัยสูงอายุมากขึ้น (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2545 : 16) ตามเกณฑ์ของสหประชาชาติที่กำหนดว่าการเป็นภาวะประชากรสูงอายุเมื่อประชากรนั้นมีสัดส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7.0 ของประชากรทั้งหมด เช่นเดียวกับ โครงสร้างประชากรของจังหวัดปัตตานีที่มีสัดส่วนประชากรวัย 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการสำรวจของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่ปี 2535-2544 (กระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป) และผลการสำมะโนประชากร ปี พ.ศ.2547 พบว่าประชากรวัย 60 ปีขึ้นไป มีจำนวนถึง 138,228 คนซึ่งคิดเป็นร้อยละ 17.3 ของประชากรทั้งหมดในจังหวัดปัตตานี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ม.ป.ป) ปรากฏการณ์ทางประชากรดังกล่าว เป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขในอดีตจนถึงปัจจุบัน และการนำเข้าเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุขจากประเทศทางตะวันตก ทำให้อัตราการเกิดและการตายได้ลดลงอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตคนเป็นอย่างมาก และยังทำให้คนมีชีวิดยืนยาวขึ้น ประชากรมีอายุขัยเฉลี่ยเพิ่มขึ้น โดยอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรเพิ่มขึ้นจาก 41 ปีเป็น 62 ปี ใน ค.ศ.1990 และคาดการณ์ว่าจะสูงถึง 70 ปี ในปี ค.ศ.2020 (ศูนย์เอกสารองค์การอนามัยโลก, 2542 : 1)

อย่างไรก็ตามความสำคัญของประเด็นผู้สูงอายุไม่ได้ขึ้นกับสัดส่วน จำนวน และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดที่เพิ่มขึ้น แต่ยังขึ้นอยู่กับสุขภาพ และทำอย่างไรที่จะให้ผู้สูงอายุที่มีชีวิตยืนยาวเหล่านี้มีสุขภาพที่ดี ทั้งนี้เพราะเมื่อมีวัยสูงขึ้นย่อมมีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย โรคภัยไข้เจ็บ และปัญหาทางด้านจิตใจเพิ่มมากขึ้นด้วย ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาในประเทศไทยที่พัฒนาแล้วได้ให้ความสนใจในประเด็นผู้สูงอายุมากขึ้น โดยได้มีแนวคิดที่ว่า ผลสำเร็จของการพัฒนาโดยเฉพาะการพัฒนาทางการแพทย์และสาธารณสุขทำให้ประชากรมีชีวิตยืนยาวขึ้น แต่เป็นการเพิ่มช่วงชีวิตที่มีโรคเรื้อรัง และถ้ามีการควบคุมโรคเรื้อรังให้อยู่ในช่วงปลายชีวิตก็จะทำให้ช่วงชีวิตที่ยืนยาวขึ้นเป็นช่วงชีวิตที่มีความสุข จากผลการสำรวจสภาวะสุขภาพของประชาชนในประเทศไทย โดยการตรวจร่างกายของกระทรวงสาธารณสุข เมื่อปี พ.ศ.2538 พบว่าปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะโรคที่พบในผู้สูงอายุได้แก่ กลุ่มโรคเรื้อรัง คือ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน และโรคหัวใจ และให้ผลสอดคล้องกับผลของการดำเนินงานแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่พบว่าการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุนั้นเกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะพฤติกรรมการบริโภคและมีการเพิ่มขึ้นของอัตราการเจ็บป่วยจากโรคไม่ติดต่อ จากปัญหาสุขภาพในผู้สูงอายุดังกล่าวจะเห็นว่าต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายในด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลค่อนข้างสูง และเมื่อต้องเข้าพำนักในโรงพยาบาล ผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะต้องเข้าพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลด้วยจำนวนวันที่ยาวนานกว่าประชากรทั่วไป ผลการคาดคะเนแสดงว่า ระหว่าง พ.ศ.2533-2553 จำนวนวันที่อยู่ในโรงพยาบาลของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุนี้เพิ่มถึงเกือบร้อยละ 200 (นภาพร ชโยวรรณ, 2534 : 50)

จากปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาถึงปัจจัยภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อทราบถึงภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ และปัจจัยภาวะสุขภาพด้านลักษณะประชากร และปัจจัยด้านวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีประชากรผู้สูงอายุวัย 60 ปีขึ้นไปในตำบล ปิยามมัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นที่นำร่องในการศึกษาด้านผู้สูงอายุของจังหวัดปัตตานี กอปรกับจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันมีจำนวนและสัดส่วนผู้สูงอายุในอัตราสูง อีกทั้งการเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้รวมทั้งจังหวัดปัตตานี อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตการดำเนินชีวิตหรือพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในประเด็นของวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุโดยเฉพาะ โดยการใช้คำดัชนีมวลกายเป็นเครื่องชี้วัดสภาวะสุขภาพอนามัยทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ ทั้งนี้เพราะเมื่อคนมีชีวิตยืนยาวขึ้นประชากรสูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นรวมทั้งปัญหาสุขภาพที่ตามมา ดังนั้นงบประมาณของประเทศที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านสุขภาพ

อนามัย การรักษาพยาบาล ตลอดจนสวัสดิการและการบริการต่างๆ ที่ให้แก่ผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นจะต้องเพิ่มมากขึ้นไปด้วย อีกทั้งประเด็นที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้สูงอายุคือ การทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีสุขภาพที่ดี ปราศจากโรคที่ป้องกันได้ ดังนั้นการมุ่งเน้นการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันการเกิดโรคในประชากรสูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็นและต้องมีการศึกษา โดยเฉพาะปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีสุขภาพที่ดีของผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการป้องกันการเกิดโรคและส่งเสริมสุขภาพในผู้สูงอายุ ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานป้องกัน การจัดทำงบประมาณและบริการสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุที่มีอยู่อย่างมีคุณค่า และดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข และมีสุขภาพชีวิตที่ดีต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุจังหวัดปัตตานี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลปายามูมิ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัจจัยภาวะสุขภาพกับภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลปายามูมิ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. เพื่อศึกษาปัจจัยภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพ

สมมุติฐานการวิจัย

ปัจจัยภาวะสุขภาพด้านลักษณะประชากร และปัจจัยด้านวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ปัจจัยภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดปัตตานี: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลปายามูมิ่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อเข้าใจถึงปัจจัยภาวะสุขภาพด้านลักษณะทางประชากร และปัจจัยทางด้านวิถีชีวิตในด้านพฤติกรรมกรรมการดำเนินชีวิตที่เกี่ยวกับสุขภาพของผู้สูงอายุ ที่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในตำบลปายามูมั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
2. ผลจากการศึกษาที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการวางแผนนโยบาย และการดำเนินการส่งเสริมสุขภาพ ผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับปัญหาของพื้นที่ และความต้องการของผู้สูงอายุ

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง ปัจจัยภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุในจังหวัดปัตตานี : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลปายามูมั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากรและตัวแปรที่ศึกษาดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในพื้นที่ตำบลปายามูมั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี มีจำนวนทั้งสิ้น 422 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ทั้งชายและหญิงซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลปายามูมั่ง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี จำนวน 205 คน ซึ่งได้มาโดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากประชากรทั้งหมด

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 ปัจจัยด้านลักษณะประชากร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ของผู้สูงอายุ ลักษณะครอบครัวที่อาศัย

2.1.2 ปัจจัยด้านวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ ได้แก่ การรับประทานอาหารหรือบริโภคนิสัย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน สุขนิสัย การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ การประเมินสุขภาพตนเอง การมีโรคหรือการเจ็บป่วย ความวิตกกังวล

2.2 ตัวแปรตาม คือ ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยใช้ค่าดัชนีมวลกาย (Body Mass Index) เป็นตัวชี้วัด มีค่าปกติเท่ากับ 18.5-24.9 กิโลกรัมต่อตารางเมตร

3. ข้อจำกัดในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในพื้นที่ตำบล ปิยามัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี และศึกษาเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลเท่านั้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้สูงอายุ หมายถึง ประชากรตำบลปิยามัง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีทั้งชายและหญิงที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป
2. ดัชนีมวลกาย หมายถึง ค่าที่ได้จากการวัดสัดส่วนของร่างกาย คือน้ำหนักและส่วนสูงโดยใช้น้ำหนักที่มีหน่วยเป็นกิโลกรัมหารด้วยส่วนสูงที่มีหน่วยเป็นตารางเมตร จึงเป็นดัชนีที่วัดสุขภาพทางกาย ซึ่งมีค่าปกติเท่ากับ 18.5-24.9 กิโลกรัมต่อตารางเมตร
3. ภาวะสุขภาพ หมายถึง สุขภาพของผู้สูงอายุ โดยประเมินจากความสมบูรณ์ทางกายที่ใช้ค่าดัชนีมวลกายเป็นเครื่องชี้วัด หรือเรียกว่าภาวะ โภชนาการ
4. ภาวะโภชนาการ หมายถึง สถานะทางสุขภาพที่เกิดจากการบริโภค ทำให้ร่างกายได้รับสารอาหาร และใช้พลังงานจากสารนั้น
5. ปัจจัยภาวะสุขภาพด้านลักษณะประชากร หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลของผู้สูงอายุแต่ละบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส รายได้ของผู้สูงอายุ ลักษณะครอบครัวที่อาศัย
6. ปัจจัยภาวะสุขภาพด้านวิถีชีวิต หมายถึง การแสดงพฤติกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุที่ส่งผลต่อภาวะสุขภาพ ได้แก่ การรับประทานอาหารและบริโภคนิสัย การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน สุขนิสัย การออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ การประเมินสุขภาพตนเอง การมีโรคหรือการเจ็บป่วย ความวิตกกังวล